

УДК 377.1:625.1

*Ольга Хамуляк, асистент кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін
Львівської державної фінансової академії*

**СУЧАСНИЙ СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ**

У статті розглядається сучасний стан професійної підготовки фахівців залізничного транспорту у професійно-технічних навчальних закладах України.

***Ключові слова:** професійна підготовка, професійно-технічна освіта, професійно-технічні навчальні заклади, виробнича практика, залізничний транспорт, реформи.*

Літ. 5.

Актуальність проблеми. Розвиток залізничного транспорту можливий за наявності кваліфікованого персоналу, який здатен забезпечити високу продуктивність праці, якість транспортних послуг, безпеку перевезень, не допускати аварій. Адже незадовільний якісний склад, невисока професійна кваліфікація працівників призводять до низьких виробничих показників, порушень правил експлуатації транспортних засобів, виникнення так званого “людського чинника” в техногенних аваріях і катастрофах на транспорті.

Сьогодні розробляються шляхи реформування залізничного транспорту, паралельно йде реформування освітньої галузі. Адже якісно підготувати фахівця для потреб залізничного транспорту, який є технологічно та технічно дуже складним, можна лише за умови тісної співпраці навчального закладу та виробництва, тобто залізниці. Шляхом співпраці з навчальними закладами вдається ефективно впливати на перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка, на обсяги фахівців за державним замовленням, професійну якість випускників та вартість підвищення кваліфікації працівників галузі. Беручи до уваги те, що на теренах України пролягають міжнародні залізничні транспортні коридори, доцільно звернути увагу при розробці заходів із реформування галузевої освіти на досвід підготовки залізничників у європейських країнах.

Аналіз останніх публікацій. Науковці акцентують увагу на проблемі вдосконалення управління залізничною галуззю та визначенні її пріоритетних шляхів розвитку (В.Л. Дикань, Ю.С. Бараш, Г.Д. Ейтутіс, Ю.М. Цветов, М.В. Макаренко, Т.А. Мукмінова, О.Г. Дейнека, Н.І. Данько, Н.Н. Островерх, Н.В. Гриценко, Х.Б. Гринчишин, та ін.). Проблему реформування організації діяльності залізничного транспорту України в сучасних економічних умовах досліджували Ю.Ю. Заволока, Л.В. Ключко,

В.В. Котик, В.І. Копитко, Н.В. Кудрицька, М.В. Кондратюк, І.В. Макарова, М.М. Небога тощо. Загалом у науковій літературі порушуються питання технічного характеру щодо організації діяльності залізничної галузі як такої, а професійна підготовка фахівців якщо і розглядається, то фрагментарно. Аналіз наукових робіт дозволяє зробити висновок, що на сьогодні ще немає чітко сформованої моделі професійної підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту в професійно-технічних навчальних закладах України.

Виклад основного матеріалу. Професійно-технічна освіта є специфічною галуззю системи освіти в Україні, тому що, окрім надання молоді повної загальної середньої освіти, система професійно-технічної освіти формує кваліфікований робітничий потенціал. До того ж, професійно-технічні навчальні заклади й установи виконують важливу функцію виховання молодого покоління, яке має стати не лише суб’єктом ринку праці й економічного розвитку, але й суб’єктом соціальної суспільної культури.

Порівняно із зацікавленістю у вищій освіті зацікавленість у професійно-технічній освіті зростає серед усіх груп населення, враховуючи роботодавців. Основною місією професійно-технічної освіти є формування кваліфікованого робітничого потенціалу для поповнення ринку праці та підтримки економічної стабільності держави.

У контексті нинішніх змін у розвитку українського суспільства відбувається пошук оптимальної моделі професійно-технічної освіти, яка б відповідала потребам соціально-економічного розвитку суспільства в третьому тисячолітті та сприяла підвищенню престижу професійно-технічної освіти в Україні.

Вагомий внесок у розвиток професійно-технічної освіти у сфері підготовки фахівців залізничної галузі здійснює Укрзалізниця. Адже

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

на сьогодні майже в усіх країнах світу, які мають розгалужену мережу залізничного транспорту, успішно функціонує єдина нерозривна система “виробництво – навчальні заклади”. Так, на залізницях Франції, Німеччини, Іспанії функціонує власна мережа навчальних закладів, до складу яких входять інститути, вищі технічні та технічні школи тощо. Залізнична галузь у цих країнах самостійно визначає перелік спеціальностей і професій, за якими здійснюється підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації фахівців, технічних службовців і кваліфікованих робітників, а також зміст вищої професійної та професійно-технічної освіти залізничників тощо [3].

Враховуючи досвід європейських країн, керівництво Укрзалізниці планує здійснити ряд реформ у сфері професійно-технічних навчальних закладів залізничного транспорту, зокрема створити систему неперервного розвитку персоналу залізниць впродовж трудової діяльності, впровадити систему сертифікації персоналу, в першу чергу працівників, які забезпечують безпеку руху та перевезень пасажирів і вантажів. Це передбачає створення умов для додаткового, в разі необхідності, навчання перед сертифікацією. Також на часі створення спеціалізованих центрів для підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації машиністів, інженерно-технічних працівників для обслуговування швидкісних електропоїздів Hyundai та Skoda, центру неруйнівної діагностики технічного стану рухомого складу, систем енергозбереження, зв'язку, штучних споруд. Водночас розробляється програма щодо закріплення молоді на залізниці, яка, крім гарантій професійного розвитку, передбачатиме соціальний захист працівників, планується удосконалити систему організації виробничої практики тощо [2].

Отже, як бачимо, у заходах реформування галузі залізничного транспорту передбачається підвищення ролі професійно-технічних навчальних закладів, оновлення їх навчально-виробничої бази та забезпечення гідної заробітної плати працівникам галузевої освіти. Проте не відомо, скільки часу займе втілення у реальність даних реформ, адже без достатнього фінансування, державної підтримки, якісних освітніх реформ це неможливо.

Не зважаючи на нестабільний економічний стан держави, Укрзалізниця продовжує шукати вихід із кризових ситуацій, намагається всіляко підтримувати профільні навчальні заклади. Так, на залізничному транспорті завжди цінувалися фахівці, за плечима яких було навчання у галузевих

професійно-технічних навчальних закладах. Достатньо сказати, що приблизно 70% керівників середньої ланки на залізницях мають диплом професійно-технічних навчальних закладів. Здебільшого проходили цю школу й управлінці вищого ешелону галузі.

Природа такого явища проста, адже, якщо в академіях та університетах, насамперед, навчають управляти процесом, то у професійно-технічних навчальних закладах якраз прищеплюють уміння виконувати технічні завдання. А отже, майбутні фахівці досить детально вдаються у зміст тих виробничих процесів, що відбуваються на залізничному транспорті. Це люди, які і виробництво знають, і керувати здатні.

Але, попри таку достатньо позитивну репутацію професійно-технічних навчальних закладів освіти на залізницях України, сучасні темпи розвитку технологій і дедалі більша інтеграція вітчизняних залізниць у європейську транспортну систему вимагають від навчальних закладів нових, більш динамічних підходів.

На жаль, сьогодні не можемо сказати, що професійно-технічна освіта активно розвивається. Навпаки, проблеми консервуються, а професійно-технічна освіта все більше віддаляється від потреб людини, економіки, держави, суспільства в цілому, перетворюючись на закрити, беззахисну систему з державним утриманням. Невідповідність наявної структури загальної середньої та вищої освіти потребам ринкової економіки; зменшення, недостатність і нестабільність фінансування освіти; непридатність знань і вмінь, отриманих у закладах освіти, для застосування в умовах ринкової економіки; невідповідність механізмів контролю і відсутність гарантій якості освіти; посилення тенденцій нерівноправності в отриманні освіти. Поряд із цим мала місце надмірна ідеологізація навчально-виховного процесу в професійно-технічних навчальних закладах залізничного профілю, як і в закладах професійно-технічної освіти інших типів, що негативно відобразилося на змісті навчально-виховної діяльності. Актуальними залишаються і такі проблеми: стан навчально-матеріальної бази, невідповідність напрямів професійної підготовки потребам ринку праці, відсутність у достатній кількості баз для проходження виробничої практики учнів і слухачів професійно-технічних навчальних закладів, невідповідність механізмів контролю і відсутність гарантій якості освіти, посилення тенденцій нерівноправності в отриманні освіти. Професійно-технічні навчальні заклади продовжують проводити підготовку робітничих

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

кадрів із професій, що є надлишковими на ринку праці та не відповідають вимогам роботодавців у якісно професійному зрізі. Так, щорічне державне замовлення Укрзалізниці Львівському міжрегіональному вищому професійному училищу залізничного транспорту, ПТУ № 1 м. Львова, Здолбунівському професійному ліцею залізничного транспорту, Чернівецькому професійно-технічному училищу №14 становить 140 – 160 робітників, а випускають вони щорічно у сім разів більше – 1000 – 1100 осіб. Крім того, ПТУ № 8 м. Стрий та Івано-Франківський політехнічний ліцей, які ніколи не були базовими залізничними навчальними закладами, теж готують робітників залізничних професій, не маючи від залізниці замовлення [5, 3].

Дана ситуація породжує ще одну проблему, яка стосується проходження виробничої практики. Відповідно до закону України “Про професійно-технічну освіту” [1, 275], практика, виробниче навчання учнів професійно-технічних училищ відбувається лише з оплатою. Таку практику залізниця гарантує лише тим учням, на яких подана заявка. Названий закон зобов’язує керівництво професійно-технічних училищ організувати виробничу практику для учнів. Натомість посадові особи навчальних закладів цим не займаються, а видають учням договори на проходження практики і зобов’язують їх самостійно шукати собі установу для проходження практики, що є грубим порушенням чинного законодавства. На жаль, таке явище спостерігається не лише у професійно-технічній освіті, а й на рівні вищих навчальних закладів. Дана проблема найчастіше вирішується шляхом домовленості між учнем та установою, де він має пройти практику, а це призводить до зниження професійного рівня майбутнього спеціаліста, породження корупції тощо. Отримані теоретичні знання без практичної апробації не дають майбутньому фахівцеві можливості досягти високого рівня професійної компетентності.

Також не вирішеною проблемою залишається працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів залізничного транспорту. Так, станом на 2009 рік у черзі на

працевлаштування у сфері залізничного транспорту посад чекають 121 випускник інститутів та університетів, 353 випускники технікумів, 2250 випускників професійно-технічних навчальних закладів [5, 3].

Як бачимо, професійно-технічна освіта та найважливіша складова економіки – залізничний транспорт – знаходяться у стадії реформування. Розробка будь-якої стратегії повинна відштовхуватися від бачення основних тенденцій, проблем і перспектив розвитку зовнішнього середовища системи. Таке бачення дає можливість не лише готуватися до майбутніх змін, але, якщо мова йде про великі та значущі соціально-економічні системи, й ініціювати зміни, змінюючи тренд розвитку [4, 204].

Висновки. Аналіз сучасного стану професійної підготовки фахівців залізничного транспорту в професійно-технічних навчальних закладах України дозволяє зробити висновки про необхідність серйозних реформ як у сфері професійно-технічної освіти, так і в галузі залізничного транспорту. Успішність реалізації політики розвитку й інтеграції залізничного транспорту в європейську систему, в першу чергу, залежить від якості підготовки фахівців залізниць, забезпечення безпеки і сертифікації, створення системи безперервного профільного навчання і сертифікації персоналу галузі.

1. Закон України “Про професійно-технічну освіту”. Освіта України. Нормативно-правові документи. – К.: Міленіум, 2001. – С. 267 – 292.

2. Концепція Державної програми реформування залізничного транспорту України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uz.gov.ua>

3. Стратегія розвитку залізничного транспорту на період до 2020 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uz.gov.ua>

4. Компанієць В.В. Стратегія людського розвитку та зміни у підготовці кадрів залізничного транспорту // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Випуск 31. – Харків: УкрДАЗТ, 2010. – С. 203 – 210.

5. Надін С. Навчання буде безперервним // Магістраль. – 2011. – №83. – С. 3.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2011

